

Emnenr. 36.

Fylke: Hardalaland.

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Vass.

Emne: Helsing fakter og oppferd.

Bygdelag: Vass

Oppskr. av: Martina Sæyler.

Gard: Raque

(adresse):

Vass.

G.nr. 49. Br.nr. 17.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Når folk sa „ja“ her kunde det segjast på fleire måtar - med eit kort leestemt „ja“ og eit lite nikk, eller med eit langtrukken „jæ“ og inga nikkning. Det var eit uvisst „ja“. Dei kunde og koma rettande fram med handi som teikn på at dette ja dei sa var å stole på - eller slå lif ut med legge hender - „Salis agro neld, mi“. Eit kort leestemt „nei“ gjerne med lit skaking i heile kroppen, „eller lurte med risting på hovudet - Gå kunde det koma eit uleestemt „nei“ som „nai“ uleestemt, langsomt og med mindre fakter og rørsler.
2. I eldre tider brukte dei her i bygda å helse på dei som dei møtte eller bygdeveger. Dei stogga gjerne og slo av ein prat med same. Salis hadde far ein hest som var så van med det at far helse og stogga når han møtte nokon på vegen frå Vangen og heim at livang me skulde klypa til lestepar heile buslyden, helt me på å ikkje koma fram på dagen, då hesten stamma trekte i tårmane. Det var då som eit lite nikk for kvart menneskje me møtte -

2. Når man la og sa na ser me kor hesten har
 lort å halsa på alle folk - Me kjem vel kje
 fram i dag - Risi var mest 2 mil farass.
3. Med rette skulde mennene halsa fyrst
 om dei møtte ei kvinne - men denne
 regel vart ofte broten. Den som hadde
 det kvikkaste gemytte halsa ofta fyrst.
4. Gamalt sa sa ein Gudagjen. her, eller
 Gudag. Det var frå morgun til kvell. Om
 morgun tidlig var det "gamorn" og om
 kvellen Gukveld. Summe sa og Gudsigne
 deg. Det var helst Haugianara eller be-
 kjemmande truande som sa sa.
5. Når ein halsa på presten tok mennene lit
 i hatten, likeins med embetsmenn. Dei
 letta på hatten for dei, derimot slett
 og kjennsfolk never halsa dei, eller berre
 sa fram ei av desse halsingane og her skryt.
 Dei letta ikkje på hatten for desse folk.
 Storleander eller brukseigara var det vel
 knapt på Voss - Men her aristokratiske
 lender hadde me og dei kunde og vise
 dei vyrdnad med å lette på hatten
 når dei halsa på desse.
6. Berre i Varsakyrkja har eg sett at menn
 her hulde hatten med begge hender, hulde
 den op for anlete med hæv. Dei har på
 denne måten hulde si hæv for Guds-
 tenesta som skulde leyra. Likeins gjorde
 dei menn som hadde huva og ikkje
 hatt på hovudet -

Når ein mann bleidd i høglidsklar sa
 halsa han vyrdslig på embetsmenn og
 prest, gjerne med å letta på hatten.
 Eit lite bukk fylgde også med halsing.
 Ellers halsa ikkje alle menn på same vis.

8. Etter gudstenesta ved kyrkja, var det mykje handbalsing på slett og vener. Ein handbalsa på leasvi og sa. Ellers når ein kom på besøk helsa dei i handi. Fikkens på folk som det var sjeldan ein traff, og som ein var glad i.
9. Det kunde hende at dei fekk ein klapp på aksli eller på kinnle av ein slektning eller god ven som det var lenge sidan sist dei såg einannan.
10. Det var dei som tok av seg hatten når dei høyrde klokkingen om helgedagsmorgonen. Dersom dei var på åkeren og kyrkjeklakkene ringde - det var då helst for ei gruppe, sa stogga dei gjerne heilt op med arbeide ei liten tid og kom i luf den bevitfarne om det var ein kjerring, ven eller slektning ja endå om dei mest inga kjennskap hadde til den døde, sa tok dei tid å lytta. Kvinnene stogga også afti op med sitt arbeid og fekk liksom eit andelig preg yver seg. Dei sa gjerne som så: "Gud gjer han søla!" eller "Gud tok du mot sjeli at den døde!"
11. Dersom dei møtte likerd, stogga dei alltid op, tok gjerne hatten av og bøyde seg lit framover. Men var det beruselig, var det gjerne ein sving på hatten ut i lufta og eit glad ansikt. Summe sa: "Fot meg no sjau, de huld tati kvarandre no da!"
12. juledag gjekk kona i heimen i fjasen og helsa på kua, sauen og dei andre dyra. Ho hadde ein diipste eller eitkvart god til mest kvar av dyri og sa "God jol!"

12. Du kunde også halsa på vevreiden sin,
og mammen på hoggestablen eller
på luster sin
13. Gamarn sa ein frå kl 5 til 8-9. Gudag
frå 9-17. Go daur" frå kl 12-14. Gultveld
frå 5-17-22. God natt frå 21 til 24.
Med barni sa ein God nat frå kl 19-21.
14. I eldre tid var det ikkje bra å seija
Gamarn når det leid på dagen - anleis
er det na. Dei sejer gjerne Marn heilt
til yver middag.
15. ja den sam svara sejer gjerne Gudag
til Gamarn, om han tykkjer sidi tøves
16. Na tek ikkje folk det so nøgje meir-
morn" og hui, hui, eller hui på deg-
kan di bruka heile dagen mest.
17. ja eg hugsa godt folk sa: Gudsfred!
"Sigue arveidit", "sigue strivet", "sigue
kvila", "sigue læget", "sigue maten" og
"Gud" "sigue livsprukten" om di kom
inn i ein heim eit lite barn var født.
18. Du kunde seija "sigue huset", "sigue kona",
"sigue mammen", "sigue heimen". Ein
svara då levre "Takk" eller "Takk sku di ha!"
19. Dersom mammen i huset tek ein gjest med
seg inn i stova tek den framande også
helsingi. Han sa "Gudag" inne og.
Na er di slutta med å seija "gudag". Det
er levre reint aldinga, som brukar det.
Ein sejer levre "Dag" eller "marn" eller
"kveld" - undarleg og folk har lite tid.
20. Dersom di ville tala med luskanden bad
den framande gjerne om samtalen. Dei rist
då gjerne i fjäset eller stallen - eller inn
i eit kammers og hadde samtalen der.

21. I eldre tid brukta dei mest intjle å banka på. Solis kan eg hugsa at min far banka på dæri lya naboen kl. 20 om kvellen. Den gamle kona i heimen fortalde meg dette. Ho sa: han er storkar far din, han banka på og han - men eg ropa, kom inn eg! endå eg stod berre i hasne. Han vart vist flau trur eg, sa ho. No derimot banka alle på fyrst dei kjem inn. Da banka på lura dei med for om lag 50-60 år sidan ute i liggdi.
22. Dei svare inne: Kom inn! "Den som kom inn måtte no stå ved dæri til dei laud han å sekja seg. Dei sette fram ein krakk til han då.
23. ja han kunde intjle gjenna på å ta seg tilkettles sjølv, med å gjenna seg plass.
24. Summe tok hatten av straks dei kom inn, andre hadde den på til dei laud dei sekja seg ned.
25. Folk som venta ved dæri, sa ein gjerne som sa: Du må kje vera framande set deg ned.
26. ja det var mykje skilnad kvem det var.
27. Heilt framande som kom til gårds vart helst spurd, kvar dei kom frå, kva dei heitte og kvem faren var. Var det då kjemsaps millom dei eldre, eller også slikt kom kunde, sa sa dei. Du er verkeleg velkommen her du.
28. Mot den reint framande var ein veldig varsam, til ein såg var han tok seg ut. Ein tala gjerne lite og var lit mistenksom, då Tass var mykje isolert i eldre tid.

29. Imbedne gjester møtte ein best ute på tunet med eit glad ansikt og handi utrekka mot dei til eit: "Vilkommen ska du vel. Da va godt å sjåu dig atto!"
30. Til kvardags om dei hadde vare på lestad sa dei herre: "Farvel og takk for meg, så man de leva så vel dau!" Dei svara: "Farvel du og sjåu takk og dig det sama."
31. Dei som tok virkelig farvel for lengre tid. Bad innerlyg farvel: "Eg ser dig vel kje meir att her på jardi, men me møtast att i Himlen." Kunde dei seigja so var det: "Farvel! Takk for att! Lev så vel! Me man leda for einannan! eller me møtast att på ein leere polars eigang!" Slike helsinga var individuelle best.
32. Til farvel var det herre mor og barn som leuka å kysa einannan på lygda - ja kjæraste folk gjorde vel det og; men det var meir i løynd -
33. Mann og kona ved eit lengre fraver, og forældre og barn. Dette var på lygda.
34. Uttrykk for kjærlig ytra seg på ymis vis Ein lå kinn mot kinn, eller tok einannan um halsen og gjerne kyste på kjæben og.
35. Det var sjeldan ein kyste på handa - men det fyrekom meir millum dei kossjamerst.
36. Dei som kyste på handa var for å syna vepdrad
37. Det kunde henda at somme kyste si eigi hand ved ei overraskande glede
38. Til småbarn seiger ein gjerne: "Til du vera god mot bestemor - eller mot mor!" Na seiger dei: "Du må gje meg ein klem!" Eller: "eg må få ein klem på dig!" Dette seiger dei til barni na.

39. Vaksne likte gjerne å kjela med smålam
Salis quidde dei gjerne nasa mot nasa.
Dette kalla dei å lyta nasa.
40. Mora og farer fann gjerne på dette, og
andre gode kjemningar eller reiser, som
var glad i barnet.
41. Vaksne brukte gjerne å lyta nasa på den
måten, at dei kneip i nasa, så sette dei
tommelfingeren millan pekkingen
og langfingeren. Tammelen såg dei
ut som ei lipi nasa. Dette kalla ein
å lyta nasa. Barne såg då på tom-
melen og undra seg; for den likna nasa.
42. Folk brukte gjerne å leggja kjake mot
kjake, dette kalla dei å "kjakast".
Det var eit kjarteiken
43. Sovor kunde fyrekanna millom foreldre
og barn og millom vaksne og -
44. Til lukke brukte dei å seija ved dipp
Konfirmasjon og leserveivsla. Dei hadde
og andre måtar å seija det på som
"Gud signe dagen, Signe framtidi."
Eller som somme sa til brudlaupsfolk:
"Lukke og signing fylgje Dykk leie to."
44. Til jol brukte dei å seija: "Gledelig høgtid!"
Seinare vart det: "God jol!"
Til nyår brukte dei å seija: "God nytt år!"
eller: "Gud signe det nye år!"
Til "Påske og pinse" det same: "Gledelig
høgtid eller: "God høgtid!" eller: "God påske!"
og: "God pinse!" Ved barnfødsel brukte
dei å seija: "Gud signe livspunkta!" eller:
"Lilukke med nykomningen!" Ved trulo-
ving var det ymse uttrykk som: "Eg må
gratulera Dykk eller Deje!" "Eg vil ynskja
dekk lilukke med forlovelsen!"

45. Ved brudlaup var det det same. Det var fleire måtar å seija det på som:
 "Na vil eg verkely ynskja deko tilluka med brudlaupsdagen!" eller: "Ne mau na gratulera deko no med dagen!"
 Eller: "Gud signe dagen og framtida for deko leggje ta."
46. Ved dødsfall sa dei gjerne var det eit eldre menneske: "Gud signe minne åt deko!"
 For det eit barn eller ein ung som var farun lurt var det gjerne sakt: "Nå Herren styrkja deko i sorgi. Ved motgang brukka dei ofte å seija: "Eg er med dig i sorgi! Eller: som dagen er skal den styrkje vera!" Dei brukka lilulord.
47. Når ein takka, sa ein gjerne: "Nanje takk!" eller: "lyartelig takk må du ha!" eller berre "Takk!"
48. ja dei brukka å takka for den lurtfarne. Dette var helst gjert i heimen, eller den staden der dei kala aver kista. I samling's hus eller lija ein bearde, som hadde større stova enn den avlednes. Eg trur dei kalla det å kala ut liket.
49. Ynnvyrndnad kunde ein visa på fleire måtar. Tukka rekta ut handa til helsing. kala att døra for nasa på dei om dei berkte seg inn i stova - ja det kunde gå så vidt, at dei sniddde seg å klappa seg på höva, åt ein dei varu barn på og tykte lite om.
50. På Vars brukar ein mest å seija du til alle. Men undantak: Pust og embetsmenn då sa dei gjerne De eller F.
51. Det kan fyrkoma, at ein sejer: "han" eller "ho" istaden for "du" og "Di" men det er lite i bruk her, berre undantak.